

הומור מאופק וסאטירה מוסווית באגדה התלמודית; שיבתו המאוחרת של ר' חנניה בן חכינאי לביתו (כתובות, ס"ב, ע"ב)

ישעיהו בן-פזי*

תקציר

קריאות מסורתיות בסיפורי התלמוד נטו להתעלם מההיבטים ההומוריסטיים המצויים בהם במיוחד אם אלו משמשים כאמצעים אומנותיים להעלאת ביקורת על עולמם של חכמים. לדידם של קוראים מסורתיים בה במידה שיש הומור או סאטירה בתלמוד הרי שזו מופנית כלפי חוץ, כלומר לחברה ולתרבות המצויים מחוץ לעולמם של חכמים. המאמר מדגים באמצעות אחד מסיפורי התלמוד גישה הפוכה ולפיה מספרי האגדות בתלמוד לא נרתעו מלהשתמש בכלים סטיריים והומוריסטיים גם כשהם משמשים כאמצעי ביקורת כלפי פנים, כלומר כלפי עולמם של חכמים עצמם. אולם מספרים אלו שראו עצמם חלק בלתי נפרד מעולמם של חכמים לא רצו או לא יכלו להעביר את ביקורתם באופן גלוי ולכן השתמשו, באופן חתרני במקצת, בהומור מתון ובסאטירה מוסווית. המאמר מצביע על הרמזים השונים ששתלו המספרים, על מנת לאפשר לקורא לעמוד על המימד האירוני והסאטירי של הסיפור.

מילות מפתח: חנניה בן חכינאי, אגדות חז"ל, קריאה מסורתית, קריאה חתרנית, סאטירה מוסווית

* ד"ר ישעיהו בן פזי מרצה במחלקה ליצירה יהודית במכללת אשקלון ובבית הספר ללימודי יסוד ביהדות באוניברסיטת בר אילן.